

تحلیلی بر مطالعات پیشین پیرامون مدیریت مراتع و مشارکت بهره‌برداران

در اجرای طرح‌های مرتعداری

جليله کریمی^{1*}، مصطفی احمدوند²، مریم شریف‌زاده³

¹دانشجوی کارشناسی ارشد توسعه‌ی روستایی / دانشگاه یاسوج، ²استادیار ترویج و آموزش کشاورزی / دانشگاه یاسوج، ³استادیار ترویج و آموزش کشاورزی / دانشگاه یاسوج

چکیده

مراتع نقش مهمی در اقتصاد روستاییان دارند. بنابراین، از جمله برنامه‌هایی که در طرح‌های مرتعداری مدنظر است، برنامه‌های مدیریت مشارکتی مردم در اجرای طرح‌های مرتعداری و حفظ و احیای آن می‌باشد. بر این اساس، هدف پژوهش حاضر بررسی تحلیلی مطالعات پیشین پیرامون مدیریت مراتع و مشارکت مردم در این زمینه بود. این مطالعه به روش آسنادی و فن فراتحلیل صورت پذیرفته است. برای این منظور ابتدا دستورالعملی (پروتکلی) تهیه گردید، سپس بر اساس آن، تمامی مطالعات و پژوهش‌های داخلی پیرامون مدیریت و مشارکت مردم در حفظ، احیاء و بهره‌برداری از مراتع گردآوری، مطالعه و مورد تحلیل قرار گرفتند. آن‌گاه، به دسته‌بندی و ارائه یافته‌ها در چارچوبی نظام‌یافته و منسجم اقدام شد. یافته‌ها حاکی از آن بود که فرمول استفاده شده برای انتخاب حجم نمونه در بیشتر مطالعات، کوکران بوده و پرسش‌نامه بیشترین کاربرد را در گردآوری داده‌ها داشته است. بیشترین نرم‌افزار مورد استفاده برای تجزیه تحلیل داده‌های مطالعات پیشین، SPSS بود. حجم قابل توجهی از مطالعات پیشین به سال‌های 1388 و 1389 بر می‌گردد که استان‌های مازندران، فارس و سمنان بیشترین سهم مطالعات را به خود اختصاص داده‌اند. بیشترین هدفی که در مطالعات گذشته دنبال شده است، مسائل اقتصادی- اجتماعی مرتع و مرتعداری بود. همچنین یافته‌ها نشان داد، بیشتر مطالعات پیشین، آموزش و ترویج برای بهره‌برداران را حائز اهمیت در مشارکت آنها در مدیریت و احیاء مراتع دانسته و خاطرنشان کرده‌اند استفاده از دانش بومی و تجربه مردم منطقه می‌تواند مشارکت بهره‌برداران را در اجرای طرح‌های مرتعداری بهبود بخشد. در پایان پیشنهادهایی برای بهبود مدیریت مراتع و مطالعات در این زمینه آورده شده است.

واژه‌های کلیدی: مرتع، مدیریت مراتع، طرح‌های مرتعداری، مشارکت بهره‌برداران، فراتحلیل

مقدمه

موضوع مدیریت، حق مالکیت و بهره‌برداری از منابع طبیعی تجدیدشونده سابقه‌ای همپای زندگی اجتماعی بشر دارد، که دولت در چند سال اخیر با سرمایه‌گذاری در امر طرح‌های مرتعداری تلاش کرده ایت که از روند تخریب آنها جلوگیری کند. تحولات اجتماعی، جمعیتی، اقتصادی، فناورانه و سیاسی در طول تاریخ اشکالی از مدیریت را بر جوامع و منابع تحمیل کرده‌است. در ایران

حذف مدیریت سنتی مراتع، تحولات اقتصادی-اجتماعی، افزایش جمعیت و نیازهای غذایی موجبات بهره‌برداری بی‌رویه از مراتع و در نتیجه‌ی آن تخریب مراتع را فراهم آورده است (کرمی و رحیمی سوره، 1391). از جمله برنامه‌هایی که در طرح‌های مرتعداری مد نظر قرار می‌گیرد، برنامه‌های مدیریتی است. یکی از اصول برنامه‌های مدیریتی تعیین ورود و خروج دام از مراتع و رعایت آن توسط مجریان طرح‌های مرتعداری و بهره‌برداران از مراتع است (درخشان و همکاران، 1389). هدف از مدیریت مراتع نگهداری منابع مرتعی به طور مداوم در شرایط تولیدی است که این منابع شامل خاک و گیاهان موجود می‌باشد. مدیریت مراتع ماهیتاً بر مبنای اصول اکولوژیکی است (امیری ملکی و همکاران، 1387). مردم، منابع و مشارکت سه رکن اصلی توسعه‌ی پایدار انسانی را تشکیل می‌دهند. مشارکت دخالت افراد جامعه در تصمیم‌گیری‌های مربوط به تخصیص منابع جامعه و سایر ارزش‌های آن به منظور افزایش سازگاری اجتماعی در فرآیند افزایش تحرک منابع انسانی و فیزیکی جامعه می‌باشد که در شیوه‌ی سنتی تولید، تأمین حداقل معیشت خانوار، به عنوان یکی از مهمترین اهداف بهره‌برداران در روند فعالیت و مشارکت آنان نقش دارد. عواملی همچون مالکیت زمین، دام، آب و ابزار تولید در همکاری بین مردم و دولت بر اساس پدیده‌های اخلاقی و فلسفی نقش دارند (خلیقی و قاسمی، 1382). مدیریت مراتع در طی دوره‌ی گذشته نه تنها باعث احیای مراتع نشده، بلکه باعث تخریب بیشتر آن شده است. روستاییان و دامداران به عنوان بهره‌برداران اصلی از مراتع باعث تخریب بیشتر مراتع می‌شوند. با توجه به این مسئله که قسمت اعظم مراتع توسط دامداران مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد، مدیریت در زمینه دام و مرتع از اهمیت زیادی برخوردار می‌باشد. بنابراین، هدف از انجام این پژوهش، بررسی و تحلیل مطالعات و پژوهش‌های انجام شده پیرامون مشارکت مردم روستایی در فرآیند مدیریت مراتع می‌باشد.

روش شناسی پژوهش

این پژوهش به روش اسنادی و با استفاده از فن فراتحلیل انجام گرفته است، و به تحلیل عوامل موثر بر میزان مشارکت بهره‌برداران و مدیریت مراتع پرداخته شده است. بدین منظور کلیه مطالعات انجام شده در زمینه‌ی مشارکت و مدیریت از منابع و پایگاه‌های علمی-تحقیقاتی معتبر در کشور گرفته شده و با فن فراتحلیل مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند. فراتحلیل مطالعه‌ای است که به تحلیل و نقد مطالعات گذشته می‌پردازد. در برخی از مطالعات محقق نسبت به تدوین یک پروتکل، بر اساس یک سؤال مشخص اقدام می‌نمایند که در آن، به چگونگی جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل و جمع‌بندی مقالات در یک قلمرو خاص از دانش بشری مشخص شده است. در صورتی که جمع‌بندی نتایج به صورت کیفی (Qualitative) گزارش گردد، مطالعه از نوع مطالعه‌ی مروری و منظم و در صورتیکه جمع‌بندی نتایج به صورت کمی (Quantitative) گزارش گردد، مطالعه از نوع فراتحلیل می‌باشد (رضائیان، 1392). فراتحلیل اساساً به اطلاعات مطالعات اولیه وابسته است که اغلب به آن تحلیل تحلیل هم گفته می‌شود (ناطق‌پور و فیروزآبادی، 1385). فراتحلیل به مطالعاتی گفته می‌شود که به صورت کتابخانه‌ای انجام می‌گیرند، و با بررسی منابع موجود، تحلیلی بر یافته‌ها و دیدگاه‌ها به عمل می‌آید و نتایج جدید و بدیلی استخراج می‌گردند که حاصل تجمیع استنتاج مطالعات گذشته است (هدایتی نیا و احمدوند، 1390).

نتایج

طبق جدول 1 در 77/14٪ از پژوهش‌های انجام شده داده‌ها به وسیله پرسشنامه جمع‌آوری شده‌اند و در 2/8٪ از مقاله‌ها از مشاهده استفاده شده است. در 17/14٪ از پژوهش‌ها نیز نوع ابزار مشخص نیست که این یک نقد بر پژوهش‌های انجام شده است که ابزار تحقیق مشخص نیست. مصاحبه و اسناد و مدارک به ترتیب در رده‌های دیگر قرار دارند. پرسشنامه بهترین ابزار برای گردآوری اطلاعات می‌باشد، چون در همان منطقه مورد پژوهش جمع‌آوری می‌شود و نسبت به مصاحبه و مشاهده از دقت بیشتری برخوردار می‌باشد. مطالعاتی که با استفاده از اسناد و مدارک انجام می‌گیرد، چون مربوط به دوره‌های زمانی مختلف می‌باشد و از نظرات مردم که در تحقیقات به عنوان رکن اصلی تحقیق می‌باشند، استفاده نمی‌شود و یا کمتر استفاده می‌شود دقت کافی را ندارد. بنابراین، می‌توان گفت که انتخاب پرسشنامه برای کارهای تحقیقاتی در این زمینه مناسب می‌باشد.

جدول 1- ابزار گردآوری اطلاعات

ردیف	فروانی	درصد فراوانی
1	پرسشنامه	27 / 77/14%
2	مصاحبه	7 / 20%
3	مشاهده	1 / 2/8%
4	اسنادی	5 / 14/28%
5	بدون ابزار	6 / 17/14%
	جمع	35

مطابق جدول 2 در پژوهش‌های انجام شده 60٪ از تحقیقات به وسیله تحقیق میدانی انجام شده‌است که بیشترین درصد را دارد و کمترین درصد مربوط به کیفی و رویکرد طبیعت گرایانه می‌باشد. 17/14٪ از پژوهش‌ها نوع تحقیق مشخص نیست. تحقیق میدانی چون با استفاده از پرسشنامه می‌باشد، بنابراین با توجه به مطالب ذکر شده در مورد پرسشنامه می‌تواند بهترین نوع تحقیق برای پژوهش‌هایی که در زمینه جامعه و رفتار مردم انجام می‌گیرد باشد، ولی نوع کتابخانه‌ای چون از نظرات مردم منطقه استفاده نمی‌شود و فقط از نظر کارشناسان در زمینه‌ی مورد پژوهش استفاده می‌شود و در بسیاری از موارد هم مربوط به منطقه مورد پژوهش نمی‌باشد بنابراین، دقت کافی را ندارد. تحقق کیفی و رویکرد طبیعت‌گرایانه چون هم از لحاظ جمع‌آوری داده‌ها و هم از نظر تجزیه و تحلیل داده‌ها زمان‌بر و مشکل می‌باشد. پژوهشگران زیاد از این نوع تحقیق استفاده نمی‌کنند. بنابراین، می‌توان گفت که تحقیق میدانی به لحاظ صحت یافته‌ها و درجه‌ی اطمینان و به لحاظ زمانی نسبت به سایر روش‌ها بهتر می‌باشد.

جدول 2- روش تحقیق

ردیف	فروانی	درصد فراوانی
1	میدانی	21 / 60%
2	کتابخانه‌ای	4 / 11/42%
3	پیمایشی	8 / 21/05%
4	کیفی و رویکرد طبیعت‌گرایانه	1 / 2/8%
5	نوع تحقیق نامشخص	6 / 17/14%
	جمع	35

یافته‌های جدول 3 نشان می‌دهد که بیشترین تحقیقات بعد از سال 85 انجام گرفته و بیشترین آنها در سال 1389 و کمترین آن در سال 1391 بوده‌است. از سال 1385 روند رو به رشدی در تحقیقات مشاهده می‌شود ولی در سال 1390 دوباره این روند روبه کاهش است که این نشان از کم توجهی پژوهشگران به موضوع مدیریت مراتع دارد. با توجه به اینکه مراتع نقش قابل توجهی در زندگی روستاییان دارد، بنابراین، کم توجهی از سوی پژوهشگران می‌تواند باعث کم‌رنگ شدن اوضاع مراتع و مدیریت آن در میان مردم و سایر دانشجویان شود و بی‌توجهی به این عرصه می‌تواند تخریب فزاینده‌ای به دنبال داشته باشد.

جدول 3- تاریخ انجام تحقیق

ردیف	فروانی	درصد فراوانی	ردیف	فروانی	درصد فراوانی
1	1382	2/8%	6	1388	7 / 20%
2	1383	2/8%	7	1389	9 / 25/71%
3	1385	5/7%	8	1390	4 / 11/42%
4	1386	11/42%	9	1391	2 / 5/7%
5	1387	14/28%			

طبق جدول 4 در 35 مطالعه‌ای که از سال 82 انجام گرفته تنها در 11 استان مطالعات در زمینه‌ی مدیریت مراتع انجام شده و 3 مطالعه به صورت کلی در چند استان انجام گرفته است. 40٪ پژوهش‌ها مربوط به استان مازندران می‌باشد و در استان‌هایی مانند کردستان، کرمانشاه، مرکزی و... تنها یک تحقیق ثبت شده وجود دارد، می‌تواند دلیلی بر کم‌توجهی پژوهشگران به اهمیت مرتع و حفظ و نگهداری مراتع باشد، در سایر استان‌های دیگر که هیچ تحقیقی وجود ندارد این سوال مطرح می‌شود که آیا تحقیق انجام گرفته و ثبت نشده یا اصلاً تحقیقی انجام نشده است. با توجه به وضعیت آب و هوایی ایران و شغل اکثر روستاییان که دامپروری است و وابستگی شدید به این عرصه و تخریب فزاینده‌ی این عرصه در ایران که دست کمی از تخریب جهانی ندارد باید تحقیقات بیشتری در زمینه‌ی مدیریت مراتع که برای حفظ و نگهداری آنها بسیار لازم می‌باشد، انجام گیرد.

جدول 4- منطقه انجام تحقیق

ردیف	نام استان	فراوانی	درصد فراوانی
1	خراسان جنوبی	1	2/8٪
2	لرستان	2	5/7٪
3	فارس	4	11/42٪
4	کردستان	1	2/8٪
5	کرمانشاه	1	2/8٪
6	مازندران	14	40٪
7	مرکزی	1	2/8٪
8	قزوین	1	2/8٪
9	سمنان	4	11/42٪
10	خراسان رضوی	1	2/8٪
11	یزد	1	2/8٪
12	طرح‌های انجام شده در چند استان	3	8/5٪
13	گلستان	1	2/8٪
	جمع	35	

در 28/54٪ از تحقیقات نمونه‌گیری به صورت تصادفی (ساده و طبقه‌ای) صورت گرفته است و 2/8 به صورت هدفمند و از روش زنجیره‌ای می‌باشد. در نمونه‌گیری تصادفی چون نمونه‌ها کاملاً تصادفی انتخاب می‌شوند. پس محقق بیشتر می‌تواند به نتیجه مورد نظر در پژوهش خود برسد. بنابراین، می‌توان گفت در کارهای میدانی نمونه‌گیری تصادفی بهترین روش می‌باشد که بیشتر محققان از این روش استفاده می‌کنند.

مطابق جدول 5، 100 درصد مطالعات موجود در سایت‌های علمی به صورت مقاله بوده است.

جدول 5- نوع تحقیق

ردیف	فراوانی	درصد فراوانی
1	مقاله	35
		100٪

جدول 6- نوع نمونه‌گیری

ردیف	فراوانی	درصد فراوانی
1	تصادفی (ساده و طبقه‌ای)	19
		54/28٪

سیستماتیک	2	2	5/7%
خوشه‌ای	3	2	5/7%
هدفمند و از روش زنجیره‌ای	4	1	2/8%
نامشخص	5	11	31/42%
جمع	35		

از 24 تحقیقی که نوع نمونه‌گیری آن مشخص بود 34% از پژوهش‌ها فرمول به کار رفته برای انتخاب حجم نمونه مشخص نیست و 56/52% از تحقیقات با فرمول کوکران حجم نمونه انتخاب شده است و کمترین آنها به وسیله جدول گرجسی و مورگان حجم نمونه را انتخاب کرده‌اند. سوالی که مطرح است این است که آیا فقط همین دو روش برای انتخاب حجم نمونه وجود دارد یا این دو روش برای پژوهش‌ها دقیق تر می‌باشد؟

جدول 7- فرمول استفاده شده برای انتخاب حجم نمونه

ردیف	فراوانی	درصد فراوانی
1	کوکران	13
2	گرجسی و مورگان	3
3	نامشخص	8
جمع		24

نتایج جدول 8 نشان می‌دهد که در اکثر تحقیقات انجام شده بیش از یک نرم‌افزار برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده‌است، که نرم‌افزار به کار رفته در 60% تحقیقات SPSS می‌باشد. آیا در بین نرم‌افزارهای ذکر شده SPSS بهترین نرم‌افزار برای تجزیه و تحلیل آماری می‌باشد؟ یا محققین بیشتر با SPSS آشنایی دارند؟ قطعاً نرم‌افزارهای دیگری برای تحلیل داده‌ها وجود دارد مانند Lisrel و Amos. ولی چرا محققین از این نرم‌افزارها استفاده نمی‌کنند شاید SPSS کامل‌ترین نرم‌افزار برای کارهای تجزیه و تحلیل پژوهش‌های آماری در تحقیقات انجام شده باشد.

جدول 8- نرم‌افزار به کار رفته برای تجزیه تحلیل داده‌ها

ردیف	فراوانی	درصد فراوانی
1	SPSS	20
2	Excel	3
3	COMFAR III EXPERT	1
4	SHAZAM	5
5	Frontier 4.1	1
6	Eviews4.5	1
7	نامشخص	15
جمع		35

در 35 پژوهش مورد تحقیق بیشترین هدفی که محققین دنبال آن بوده‌اند و مورد ارزیابی قرار داده‌اند. بررسی تأثیر مسائل اقتصادی- اجتماعی بر میزان مشارکت دامداران در طرح‌های مرتعداری بوده‌است. در مجموع همه تحقیقات یک هدف خاصی را دنبال نکرده‌اند و هر یک با توجه به شرایط منطقه مورد پژوهش و هدف دنبال شده در تحقیق اهداف خاصی را دنبال کرده‌اند.

جدول 9- اهداف پژوهش

ردیف	فراوانی	درصد فراوانی
1	ارزیابی مالی طرح‌های مرتعداری	1
2	توجیه مالی طرح مرتعداری	2

3	شناسایی و اندازه‌گیری عوامل موثر بر ظرفیت منابع علوفه(غذایی)	1	2/8%
4	تاثیر نوع حقوق عرفی بهره‌برداران بر وضعیت مرتع، بررسی نقش و سهم مرتع در درآمد دامداران عشایری، درآمدهای حاصل از مرتع و مدت زمان بهره‌برداری و انواع منابع تامین نیازهای غذایی دام بهره‌برداران	2	5/7%
5	تاثیر اجرای طرح‌های مرتعداری بر تولید، گرایش و وضعیت مراتع	1	2/8%
6	بررسی تاثیر مسائل اقتصادی- اجتماعی بر میزان مشارکت دامداران در طرح‌های مرتعداری	5	14/28%
7	عوامل موثر بر کارایی و اقتصاد مقیاس در رهیافت‌های پارامتری و ناپارامتری(هدف پژوهش تعمیم یافته‌ها و نتایج به 21 استان(غیر از استان‌های شمالی و جنوبی- ساحلی)	1	2/8%
8	نقش سرمایه اجتماعی در مشارکت مجریان در اجرای طرح‌های مرتعداری از دیدگاه مجریان این طرح‌ها	2	5/7%
9	همبستگی بین وضعیت مرتع و میزان مشارکت بهره‌برداران در اجرای طرح‌های مرتعداری	2	5/7%
10	علل موفقیت یا عدم موفقیت سیستم‌های چرای طراحی شده در طرح‌های مرتعداری به شیوه مشارکتی	2	5/7%
11	بررسی و تعیین عوامل اجتماعی موثر بر مشارکت بهره‌برداران در اجرای طرح‌های مرتعداری	2	5/7%
12	نقش عوامل قانونی و تشکیلاتی، مدیریت منابع و گروه‌های اجتماعی در تخریب منابع طبیعی تجدیدناپذیر	1	2/8%
13	بررسی عوامل موثر بر رعایت دوره‌ی قرق	1	2/8%
14	بررسی عوامل موثر بر مشارکت مرتعداران در طرح‌های مرتعداری در مراتع	1	2/8%
15	بررسی تاثیر خدمات حمایتی ترویجی بر میزان مشارکت مجریان در اجرای طرح‌های مرتعداری	1	2/8%
16	بررسی اثر مدیریت‌های مختلف چرا، قرق و درو بر عملکرد و ترکیب گیاهی اکوسیستم‌های مرتعی	1	2/8%
17	نقش مشکلات مدیریتی در تخریب و شخم غیر قانونی مراتع	1	2/8%
35			
جمع			

با توجه به نتایج جدول 10 بیشترین یافته‌ای که در مطالعات مورد بررسی وجود دارد آموزش‌های ترویجی با 14/28% است. و مابقی یافته‌ها بجز تعداد کمی از آنها به صورت مشترک در تحقیقات وجود ندارد چون هدف محققین یکسان نبوده و با توجه به شرایط فرهنگی و اجتماعی مختلف در نقاط مختلف مورد پژوهش قطعاً یافته‌ها یکسان نمی‌باشند و ممکن است که یک یافته در یک تحقیق رابطه‌ی معنی‌داری با مشارکت داشته باشد و در تحقیقی دیگر رابطه‌ی معنی‌داری نداشته‌باشد.

جدول 10- اهم یافته‌ها

ردیف	فراوانی	درصد فراوانی	
1	مقایسه دو نظام مدیریت مراتع نشان می‌دهد که پیشرفت طرح‌های مرتعداری واگذاری شده(در قالب نظام بهره‌برداری علمی) در امور بهره‌برداری احیا و اصلاح مراتع به مراتب بیش از نظام مدیریت سنتی است.	1	2/8%
2	مشکلات نگهداری دام در آغل در زمانی که چرای دام در مراتع ممنوع است، مشکل مربوط به زمان زایمان دام‌های منطقه، عوامل موثر در عدم رعایت تاریخ ورود و خروج دام در مراتع	1	2/8%
3	اجرای طرح‌های مرتعداری در مناطق بیلاقی دارای موفقیت بالایی بوده.	1	2/8%
4	موفقیت طرح‌های انفرادی و یا با تعدد دامدار کم مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرند	2	5/7%
5	ظرفیت ارتقاء و کارایی فنی در طرح‌های مرتعداری	1	2/8%
6	بازدهی فزاینده نسبت به مقیاس بر فرآیند تولید حاکم است.	1	2/8%
7	موفقیت آموزش‌های ترویجی	5	14/28%
8	منبع درآمد 95 درصد بهره‌برداران زراعت- دامداری با میانگین 308 واحد دامی، 6 هکتار زمین آبی و 22 هکتار زمین دیم می‌باشد.	1	2/8%
9	دو عامل مالکیت و زمین دیم مهمترین فاکتور موثر در مشارکت دامداران می‌باشد.	2	5/7%
10	وجود رابطه معنی‌داری بین سرمایه اجتماعی با میزان مشارکت مجریان در اجرای طرح‌های مرتعداری	2	5/7%
11	شیوه بهره‌برداران افزاری بطور معنی‌داری حائز بیشترین سرمایه اجتماعی و شیوه بهره‌برداران شورایی واجد کمترین سرمایه اجتماعی برای اجرای طرح‌های مرتعداری می‌باشد.	1	2/8%
12	بین نوع مدیریت در بهره‌برداری از مراتع منطقه با میزان شاخص سرمایه اجتماعی بهره‌برداران بر حسب شیوه بهره‌برداری تفاوت معنی‌داری وجود دارد.	1	2/8%

13	1	2/8	شیوه بهره‌برداران افزاری بطور معنی‌داری حائز بیست‌ترین سرمایه اجتماعی و شیوه بهره‌برداران شورایی واجد کمترین سرمایه اجتماعی برای اجرای طرح‌های مرتعداری می‌باشد.
14	2	5/7	امتیاز کل حاصل از ارزیابی سیستم‌های چرای 2.8 از 5 است که بر اساس مقیاس لیکرت بیاتگر آن است که پروژه سیستم‌های چرای در طرح‌های مرتعداری از وضعیت متوسطی برخوردار است.
15	2	5/7	بین دیدگاه کارشناس ناظر با دیدگاه بهره‌بردار در ارتباط با اجرای سیستم‌های چرای و بین عوامل موثر در سیستم‌های چرای با دیدگاه کارشناسان و بهره‌برداران اختلاف معنی‌داری وجود دارد.
16	1	2/8	بین وضعیت مرتع هر سامان عرفی با میزان مشارکت مجریان آن رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.
17	1	2/8	میزان مشارکت مجریان در اجرای طرح‌های مرتع‌اری بر حسب درجات وضعیت مرتع تفاوت معنی‌دار دارد.
18	1	2/8	بیشترین میزان مشارکت مجریان مربوط به مراتع دارای درجه وضعیت خوب و عالی است.
19	2	5/7	بین تعداد دام مجاز پیش‌بینی شده در واحد سطح با وضعیت مرتع رابطه معنی‌داری وجود ندارد.
20	1	2/8	عمده‌ترین برنامه‌ها برای احیای مجدد پوشش گیاهی، بذریاشی، کپه‌کاری، میانکاری و فرق مدنظر است.
21	2	5/7	عمده‌ترین دلایل عدم موفقیت سیستم‌های چرای در مراتع قشلاقی استان سمنان از دیدگاه پاسخگویان عدم مشارکت بهره‌بردار، عدم توجه به اقتضانات انسانی، غیر بومی بودن سیستم‌های طراحی شده و عدم همخوانی آنها با شرایط مراتع مناطق مورد مطالعه و عدم طراحی صحیح می‌باشند.
22	1	2/8	بیشترین کنش در میان عوامل اجتماعی مربوط به میزان آگاهی بهره‌برداران از طرح‌های مرتعداری است.
23	2	5/7	با افزایش آگاهی از طرح‌های مدتعداری احتمال مشارکت بهره‌برداران افزایش خواهد داشت.
24	3	8/5	متغیر سن، اثر منفی و معنی‌داری را در مشارکت بهره‌برداران برای اجرای طرح‌های مرتعداری نشان داد.
25	1	2/8	بیشترین کنش مربوط به متغیر درآمد بوده بطوریکه با افزایش یک درصدی درآمد بهره‌برداران، احتمال افزایش مشارکت در اجرای طرح‌های مدتعداری 3٪ درصد افزایش خواهد یافت.
26	2	5/7	بین متغیر تخصیلات(سطح سواد) و مشارکت رابطه معنی‌دار شده‌است.
27	1	2/8	بین بهره‌گیری از رسانه‌های جمعی و میزان مشارکت رابطه معنی‌داری وجود دارد.
28	1	2/8	رابطه معنی‌داری بین متغیر میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری و متغیرهای رضایت و آگاهی از طرح، انگیزه مشارکت وجود دارد.
29	1	2/8	وجود رابطه معنی‌داری بین تعداد واحد دامی تحت تملک، مالکیت اراضی زراعی دیم، گوسفند و بز موجود در مرتع، تعداد دام مجاز برای ورود به محدوده طرح و تعداد ماه‌های نگهداری دام در روستا
30	1	2/8	بین میانگین میزان مشارکت مرتعداران از نظر نوع واگذاری طرح‌های مرتعداری نیز تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
31	1	2/8	کارایی فنی، اقتصادی و تخصیصی در طرح‌های مرتعداری مورد مطالعه 80، 35، 34 درصد است.
32	1	2/8	متغیرهای دریافت وام، وسعت مرتع، تعداد ساعات آموزش و مدت زمان و اجرای طرح تاثیر مثبت و متغیر تعداد بهره‌بردار تاثیر منفی بر روی کارایی فنی مرتعداران دارند.
33	1	2/8	با افزایش تعداد بهره‌برداران در هر سامان عرفی میزان دریافت خدمات حمایتی در قالب تامین نهاده‌ها و تسهیلات اعتباری و آموزش و ترویج نیز کمتر بوده‌است.
34	1	2/8	بین تعداد بهره‌برداران در هر سامان عرفی با میزان ارایه خدمات نظارتی مانند کنترل، نظارت و پیگیری طرح‌ها رابطه معنی‌داری وجود ندارد.
35	1	2/8	همبستگی و رابطه بین میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری با متغیرهای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری، درآمد و میزان مخارج ماهیانه منفی و معکوس است.
36	1	2/8	بین متغیر میزان آگاهی و اطلاعات، سن و سابقه دامداری با میزان مشارکت رابطه معنی‌داری وجود ندارد.
37	1	2/8	میانگین میزان مشارکت بر حسب پایگاه اقتصادی اجتماعی و تفاوت معناداری داشته‌است.
38	1	2/8	مقایسه برنامه‌های طرح‌های مرتعداری با برنامه‌های پیشنهادی عوامل محیطی(تلفیق اطلاعات با استفاده از GIS) نشان از عدم تطابق برنامه‌های طرح‌های مرتعداری با شرایط اکولوژیک منطقه دارد.
39	1	2/8	این طرح(طرح سیاه‌تلو) در 5 سال دارای توجیه مالی بوده و نرخ بازده داخلی این طرح 23/34 درصد است، در دامنه نرخ‌های تنزیل کمتر 23 درصد طرح دارای بازدهی مالی خواهد بود و با تغییر درآمدها تا 14 درصد درآمد قبل از اجرای طرح نرخ بازده داخلی مثبت و برابر 12/31 درصد است و با افزایش 5 و 10 درصدی هزینه‌ها همچنان این طرح دارای بازدهی مناسبی می‌باشد و با افزایش 12 درصدی در

		هزینه‌ها نرخ بازده داخلی طرح 5/24 درصد است بات تغییر سال‌های طرح تا 15 سال نرخ بازدهی داخلی طرح به 40 درصد خواهد رسید و پس از آن تقریباً ثابت خواهد شد.	
40	1	عواملی چون کمبود نیرو و امکانات برای کنترل عرصه‌ها، کم توجهی و انگیزه پایین مامورین، مسئولین و کارشناسان و عدم وجود قوانین قاطع از عوامل قانونی و تشکیلاتی موثر در تخریب منابع طبیعی را موجب شده‌اند، عدم وضوح قوانین موجود، عدم برخورد قاطع دادگستری با متخلفین، پایین بودن میزان جریمه‌ها و بطور کلی نقص قوانین و کمبود قوانین لازم، اشکال مدیریت: مدیریت دولتی بر منابع طبیعی، مدیریت عمومی بهره‌برداران(مشاع) و مدیریت گروهی در طرحهای مرتعداری در تخریب منابع طبیعی موثر هستند	2/8
41	1	میان گروه‌های مختلف بهره‌برداران در رعایت دوره قرق مراتع اختلاف معنی‌داری وجود دارد	2/8
42	1	سابقه بهره‌برداران درآمد ماهیانه، و تعداد واحد دامی هر بهره‌بردار تاثیرگذارترین عوامل بر رعایت دورهی قریب مراتع از سوی بهره‌برداران بوده‌است.	2/8
43	1	بین وضعیت مرتع هر سامان عرفی و درجات وضعیت مرتع با میزان مشارکت مجریان آن رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد، بیشترین میزان مشارکت مجریان مربوط به مراتع خوب و عالی است.	2/8
44	1	بیشترین کشش در میان متغیرهای موثر به تجربه دامداری مربوط بوده‌است.	2/8
45	1	حقوق عرفی بهره‌برداران بر وضعیت مرتع و همچنین تولید علوفه مراتع و بین تعداد بهره‌برداران و تعداد دام موجود با وضعیت و تولید مرتع رابطه معنی‌داری وجود دارد، اختلاف معنی‌داری بین تعداد دام مجاز و تعداد دام موجود بهره‌برداران نشان می‌دهد که نوع حقوق عرفی بر میزان رقابت در افزایش تعداد دام و استفاده بیشتر از توان بوم‌شناسی مراتع موثر است، شیوه بهره‌برداری افزاری دارای بهترین وضعیت است	2/8
46	1	سهام مرتع در درآمد خانوارهای بهره‌بردار عشایری حدود 70 درصد درآمد خالص دامداری آنها است، میزان اتکاء اقتصادی و معیشتی بهره‌برداران عشایری به مراتع است.	2/8
جمع			35

در مطالعات مورد بررسی محققین در 54/28٪ از پژوهش‌ها مسئله آموزش بهره‌برداران از طریق کلاس‌های آموزشی و ترویجی و در 21/05٪ از پژوهش‌ها به بررسی کردن طرحها از بعد اجتماعی(نوع نظام بهره‌برداری) و فرهنگی منطقه و در 17/14٪ از پژوهش‌ها به توجه و به کارگیری دانش بومی بهره‌برداران و مشارکت واقعی آنها در مدیریت مراتع (به جای استفاده از شرکت‌های خدمات مهندسی خارج از منطقه استفاده و کارشناسان بومی) را پیشنهاد کرده‌اند پس می‌توان گفت که مردم و بهره‌برداران در حفظ و احیای مراتع نقش مهمی دارند و با توجه به اینکه بیشتر محققین به آموزش بهره‌برداران اشاره کرده‌اند می‌توان گفت که مردم دانش لازم در زمینه مرتع را ندارند و باید آموزش لازم در این زمینه به آنها داده شود تا مردم به عنوان رکن اصلی حفظ مراتع بیشتر مشارکت را در این زمینه ایفا کنند. در 2/8٪ از تحقیقات پیشنهاد شده که طرحهایی که برای سایر نقاط کشور اجرا می‌شود یا تحقیقات هم‌زمانی که برای چند استان انجام شده‌است و به سایر نقاط تعمیم می‌دهند، با توجه به اینکه در 21/05٪ از پژوهش‌ها به فرهنگ جامعه در طرح‌های مرتعداری اشاره شده‌است تعمیم دادن یک تحقیق یا طرح در یک منطقه به مناطق دیگر کار درست و اصولی نیست. در 14/28٪ از تحقیقات محققین پیشنهادی ارائه نداده‌اند که ضعف بزرگی در تحقیقات می‌باشد.

جدول 11- پیشنهادها

ردیف	فراوانی	درصد فراوانی
1	19	54/28٪
2	6	17/14٪
3	7	20٪
4	2	5/7٪
5	4	11/42٪
6	1	2/8٪
7	8	21/05٪

2	5/7	استفاده از طرح بذریاشی و کپه کاری به همراه ایجاد فارو	8
1	2/8	خرد شدن طرحهای مرتعداری با حداقل وسعت اقتصادی و پذیرش آن توسط دامداران	9
1	2/8	باید نسبت به ممیزی بقیه مراتع و واگذاری آنها به دامداران در قالب طرحهای مرتعداری اقدام شود	10
1	2/8	کمک به افزایش درآمد مرتع از طریق جمع آوری محصولات فرعی	11
4	11/42	تضمین حق مالکیت در بهره برداری از مراتع و اجازه خرید و فروش حق انتفاع آنها	12
1	2/8	نظارت مستمر بر فرآیند اجرای طرحهای واگذار شده	13
1	2/8	معرفی فرصت های شغلی جدید در زمینه تولیدات دامی و اکوتوریسم و باغ داری	14
1	2/8	در سطح مراتع سطحی با سیم خاردار محصور گردد.	15
3	8/5	تسهیلات اعتباری در اختیار بهره برداران قرار داده شود(به منظور تامین علوفه مناسب در اوایل بهار و تامین نیاز غذایی دامها در اواسط سال قرار گیرد).	16
1	2/8	برنامه ریزی جهت تقسیم مراتع به دو شکل تابستانه و زمستانه تا دامداران فقط دارای یک مرتع زمستانه یا تابستانه نباشند.	17
1	2/8	واگذاری طرحهای مرتعداری به صورت فردی	18
2	5/7	پروژه قرق به عنوان یک پروژه اساسی و کم هزینه در طرحها مد نظر قرار گیرد.	19
1	2/8	جلوگیری از حفر چاه مالداري	20
1	2/8	تخصیص مناسب منابع مالی و پشتیبانی آموزشی و ترویجی و فنی	21
1	2/8	تأثیر متغیرها(زمین دیم، نوع مالکیت و سایر متغیرهای دیگر) بر میزان مشارکت دامداران موضوع مطالعات بعدی در استان گلستان باشد	22
2	5/7	تغییر نوع مدیریت از دامداری به مرتعداری تا انگیزه مشارکت مجریان در این سامان های عرفی افزایش یابد	23
2	5/7	در مناطق روستایی تربیت نیروی کار متخصص در زمینه امور مرتعداری در اولویت قرار گیرد	24
2	5/7	برای مشارکت بیشتر بهره برداران مسن آموزش لازم و صحیح آنان در دستور کار سازمان های مرتبط قرار گیرد	25
1	2/8	حمایت از بهره بر دارن با درآمد پایین در جهت افزایش توان معیشتی این بهره برداران	26
3	8/5	تشکیل تعاونی های دامداری در میان بهره برداران	27
1	2/8	بهبود سطح سرمایه های اجتماعی که یکی از مولفه های اساسی آن یعنی مشارکت است	28
1	2/8	توجه ویژه به مشارکت به عنوان روح و جوهره طرح های مرتعداری	29
1	2/8	با آموزش صنعت بیمه اقدام موثر در تضمین سرمایه گذاری در مرتع را ایجاد کرد	30
1	2/8	اجرای طرح های مرتعداری با سرعت بیشتری انجام گیرد تا احیای مراتع و افزایش تولید آنها در زمان کمتری صورت گرفته و ائتلاف زمان در این کار باعث تخریب بیشتر مراتع نشود	31
1	2/8	در زمان تهیه و تدوین طرح های مرتعداری تمام جوانب آن مد نظر قرار گیرد	32
1	2/8	به گسترش کمی و کیفی برنامه های ترویجی ارائه شده از سوی سازمان های اجرایی و غیره پرداخت	33
1	2/8	مقایسه تاثیر عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر میزان مشارکت دامداران در طرح های مرتعداری در دیگر شهرستان ها و سنجش وجود تفاوت آنها و دلایل این تفاوت	34
1	2/8	کلیه فعالیت های پژوهشی که در رابطه با موضوع تاثیر عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر میزان مشارکت دامداران در طرح های مرتعداری انجام شده به وسیله محققین در آینده از تکنیک فراتحلیل بهره جسته و آنها را به مسئولین مربوطه ارجاع دهند	35
1	2/8	با انجام تحقیقی به شیوه مقایسه ای این موضوع در سایر شهرستان ها مورد بررسی قرار گیرد(بررسی نقش عوامل اقتصادی- اجتماعی موثر بر میزان مشارکت اجتماعی)	36
1	2/8	سیاست هایی اتخاذ گردد که سطح سواد ، با توجه به نقش برنامه ریزی و سیاست گذاری لازم است در این زمینه دولت و سازمان های مرتبط تمام تلاش خود را به کار گیرند	37
1	2/8	در اراضی سنگلاخی و شیب های بیش از 65 درصد که از چرا مصون مانده عملیات قرق مناسب می باشد	38
1	2/8	روش مدیریت و نوع عملیات اصلاحی بایستی بر اساس وضعیت مرتع و شرایط اکولوژیکی منطقه باشد	39
1	2/8	اعمال محدودیت های زمانی استفاده از مراتع در ایامی که زمین مرطوب است و خاصیت فشرده شدن دارد	40
1	2/8	نظارت بیشتر سازمان منابع طبیعی جهت حفاظت از مراتع و بطور همزمان تشویق بخش خصوصی به حضور در طرح های مرتعداری	41

42	سیاست‌ها باید به نحوی باشد که منجر به آشنایی بهره‌برداران با منافع و اهمیت رعایت دوره‌ی قرق مراتع گردد	1	2/8%
43	در این راستا سیاست‌های مناسب ترویجی و تشریح اهمیت قرق مراتع راهکار مناسبی است	2	5/7%
44	حمایت‌های هدفمند درآمدی از دامداران کم‌درآمد و تامین حداقل معاش این گروه اثر مناسبی بر حفظ اکوسیستم جنگلی و جلوگیری از نابودی آنها خواهد داشت	1	2/8%
45	دستیابی به چرای مطلوب یکی از مسائل عمده‌ای است که باید در مدیریت چرا در نظر گرفته شود اما زمانبندی، فراوانی و انتخاب علوفه توسط دام نیز نقش مهمی را در مدیریت چرا ایفا می‌کنند براین اساس تعدیل تراکم دام از حالت بهره‌برداری شدید به متوسط و کاربرد سیستم‌های چرای مشخص همزمان اعمال شوند.	1	2/8%
46	انجام تحقیقات بیشتر برای کمک به مدیریت بهتر اکوسیستم‌های مرتعی ضروری به نظر می‌رسد	1	2/8%
47	یافتن شیوه‌هایی برای ممیزی قطعی	1	2/8%
48	تنسيق مراتع	1	2/8%
49	دقت کافی در ثبت و یا خواندن حدود اربعه و بالا بردن مهارت کارشناسان در نقشه‌خوانی و نقشه‌برداری	1	2/8%
50	تاسیس شعبه‌ای خاص در هر شهرستان برای رسیدگی به جرائم منابع طبیعی و تخصص کردن دادیارها و قاضی	1	2/8%
51	استفاده از ریش سفیدان عشایری و روستایی در سیستم قضایی که از توان قاضی برنمی‌آید	1	2/8%
52	تشکیل نیروی انتظامی ویژه در داخل منابع طبیعی	1	2/8%
53	انتخاب ماموران پاسگاه از مناطق دیگر برای توقف تاثیر روابط خویشاوندی و دوستی در اجرای حکم	1	2/8%
54	سیاست‌های مناسب ترویجی و تشریح اهمیت خروج دام از جنگل	1	2/8%
55	افزایش امکانات آموزشی به ویژه در مناطق روستایی	1	2/8%
56	بر اساس پیش‌بینی قانون با خرید حقوق عرفی بهره‌برداران خرده‌پا ضمن کاهش تعداد آنها، تعداد دام و اندازه گله‌ها را نیز در حد مطلوبتری نگاه داشت،	1	2/8%
57	تغییر نگرش بهره‌برداران در استفاده چند منظوره از سایر استعدادهای میزان رقابت در بهره‌برداری را کاهش داد،	1	2/8%
58	کنترل و پیگیری تعداد دام مجاز در شیوه‌های مختلف بهره‌برداری می‌تواند ضمن جلوگیری از برخورداری منافع فردی و آنی افراد به طور مستقیم و غیر مستقیم شرایط را برای بهره‌برداری عام و تولید پایدارتر فراهم کند	1	2/8%
59	ایجاد شرایط و بازار مناسب برای فروش محصولات دامی بهره‌برداران	1	2/8%
60	تخمین ارزش ریالی حفاظت محیط زیست	1	2/8%
61	تکنیک‌های خاص مدیریت خاکی برای جلوگیری از فرسایش خاکی برای بهره‌برداری پایدار از مراتع	1	2/8%
62	ایجاد انگیزه در دامداران جهت حفظ مرتع و استفاده بهینه از آن	1	2/8%
63	با ارائه نهاده‌های تولید و همچنین اعطای تسهیلات مناسب بلند مدت با نرخ بهره پایین به مجریان طرح‌های مرتعداری می‌تواند موجب ایجاد انگیزه در بهره‌برداران و حفظ مرتع شود	1	2/8%
64	قیمت‌گذاری مناسب روی مرتع می‌تواند موجب جذب سرمایه‌گذاری در این بخش شود	1	2/8%
65	سنجش توانایی منطقه برای تولید گیاهان دارویی و پرورش زنبور عسل و اینکه اجرای این طرح تا چه اندازه به افزایش درآمد بهره‌برداران منجر شده و در نهایت موجب اجرای صحیح مرتعداری و فشار کمتر به مرتع شود	1	2/8%
65	تحقیقات بدون پیشنهاد	5	14/28%
جمع			

و در پایان با توجه به یافته‌ها و بحث‌های موجود چنین نتیجه‌گیری می‌شود که:

با توجه به به اهمیت مرتع و نقش آن در زندگی روستاییان حفظ و احیای مراتع، مدیریت بهینه‌ی آن از اهمیت زیادی برخوردار می‌باشد. مدیریت مرتع یعنی استفاده بهینه از مرتع به طوری که نیازهای نسل حاضر تامین شده و به نیازهای نسل آینده نیز توجه شود به نحوی که کمترین آسیب به منابع طبیعی از جمله مرتع وارد شود. در این زمینه آگاهی و مشارکت مردم در حفظ واحیای مراتع بسیار مهم می‌باشد. مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که مردم و دانش بومی و ارگان‌ها و سازمان‌های دولتی نقش مهمی در مدیریت و حفظ و احیای مراتع دارند.

نکات زیر برای حفظ و احیای مراتع پیشنهاد می‌شود:

طبق مطالعات مورد بررسی تحقیق در زمینه مرتع رو به کاهش می‌باشد بنابراین پیشنهاد می‌شود که محققین بیشتر به این حیطة توجه کنند.

با توجه به اینکه دامداران به عنوان بزرگترین عامل تخریب مراتع روبه افزایش هستند بحث مدیریت دام در اولویت برنامه‌های مرتعداری و مطالعات قرار گیرد.

در هر منطقه با توجه به فرهنگ منطقه و عرف جامعه مورد مطالعه باید طرح‌های مرتعداری اجرا و مطالعات اجرا گردد. انتساب افراد شایسته برای اجرای قوانین و احکام وضع شده در مناطق برای جلوگیری از تخریب مراتع لازم می‌باشد. با توجه به اینکه در مطالعات نظام بهره‌داری علمی به عنوان نظام بهت از سنتی معرفی شده‌است و بهره‌داران به شیوه سنتی عمل می‌کنند تلفیق در نظام پیشنهاد می‌شود.

منابع مورد استفاده

- افشارزاده، ن. و پاپ‌زن، ع. (1390). دانش بومی تغذیه دام کوچندگان ایل کلهر. مرتع، سال 5، شماره 3، ص 322-332.
- امیر ملکی، ع.، کمالی، م. و محمد بیگی، ج. (1387). تاثیر اجرای طرح‌های مرتعداری بر تولید، گرایش و وضعیت مراتع. جنگل و مرتع، شماره 79 و 80، ص 69-73.
- امیرنژاد، ح. و رفیعی، ح. (1387). بررسی تاثیر عوامل اقتصادی-اجتماعی بر مشارکت بهره‌برداران در اجرای طرح‌های مرتعداری. مرتع، سال 3، شماره 3، ص 710-722.
- امیرنژاد، ح. (1389). بررسی میزان تاثیر عوامل اقتصادی-اجتماعی برای تمایل خروج دام از جنگل‌های استان مازندران. مرتع، سال 5، شماره 2، ص 229-239.
- امیرنژاد، ح. و رفیعی، ح. (1387). تحلیل و ارزیابی مالی طرح مرتعداری سیاه تلو شهرستان بهشهر. مرتع، سال 1، شماره 4، ص 412-422.
- انصاری، ی.، سید اخلاقی شال، ج. و فیاض، م. (1386). نقش عواکل قانونی و تشکیلاتی، مدیریت منابع و گروه‌های اجتماعی در تخریب منابع طبیعی تجدید پذیر. مرتع، سال 1، شماره 4، ص 423-438.
- انصاری، ن. و سیر اخلاقی شال، ج. (1388). بررسی تطبیقی مگرش بهره‌برداران و کارشناسان پیرامون عوامل موثر در تخریب منابع طبیعی کشور. مرتع، سال 3، شماره 3، ص 519-532.
- امیرنژاد، ح. و رفیعی، ح. (1387). بررسی عوامل موثر بر رعایت دوره قرق مراتع در استان مازندران. مرتع، سال 2، شماره 2، ص 172-181.
- آذرنیود، ح.، نامجوین، ر.، ارزانی، ح.، جعفری، م. و زارع چاهوکی، م. (1386). مکان‌یابی برنامه‌های اصلاح و احیاء مراتع با استفاده از GIS و مقایسه آن با پروژه‌های پیشنهادی در طرح‌های مرتعداری مراتع لار. مرتع، سال 1، شماره 2، ص 159-169.
- آذرنیود، ح.، نامجوین، ر.، ارزانی، ح.، جعفری، م. و زارع چاهوکی، م. (1386). مکان‌یابی برنامه‌های اصلاح و احیاء مراتع با استفاده از GIS و مقایسه آن با پروژه‌های پیشنهادی در طرح‌های مرتعداری مراتع منطقه لار. مرتع، سال 1، شماره 2، ص 159-169.
- بازیان، ر.، اسماعیل، د.، مهربانی، ع. و شاه‌وحید، م. (1385). تاثیر مدیریت منابع علوفه (مرتع و کشاورزی) بر تولید دام عشایر اسکان یافته دشت بکان. تحقیقات مرتع و بیابان ایران، جلد 13، شماره 4، ص 347-358.
- حیدری، ق.، بارانی، ح.، عقیلی، م.، قربانی، ج.، محبوبی، م. و خوش‌فر، ر. (1378). نقش اجتماعی بر مشارکت در اجرای طرح‌های مرتعداری بر اساس دیدگاه‌های مجریان این طرح‌ها. مرتع، سال 3، شماره 1، ص 121-137.
- حیدری، ق.، عقیلی، م.، بارانی، ح.، قربانی، ج. و محبوبی، م. (1388). تحلیل همبستگی بین مرتع و میزان مشارکت بهره‌برداران در اجرای طرح‌های مرتعداری. مرتع، سال 4، شماره 1، ص 138-149.
- حیدری، ق.، عقیلی، م.، بارانی، ح.، قربانی، ج. و محبوبی، م. (1389). رابطه خدمات حمایتی ترویجی و مشارکت

- بهره‌برداران در طرح‌های مرتعداری. پژوهش‌های حفاظت آب و خاک، جلد 17، شماره 4، ص 47-65.
- حیدری، ق.، عقیلی، م.، بارانی، ح.، قربانی، ج.، محبوبی، م. و خوش‌فر، ر. (1388). نقش سرمایه اجتماعی بر مشارکت در اجرای طرح‌های مرتعداری بر اساس دیدگاه‌های مجریان این طرح‌ها. مرتع، سال 3، شماره 1، ص 828-837.
- حیدری، ق.، عقیلی، م.، بارانی، ح.، قربانی، ج. و محبوبی، م. (1388). تحلیل همبستگی بین وضعیت مرتع و میزان مشارکت بهره‌برداران در اجرای طرح‌های مرتعداری. مرتع، سال 4، شماره 1، ص 138-149.
- خاکی‌پور، ل.، بارانی، ح.، دریجانی، ع. و کرمان، ر. (1390). بررسی مرتع در درآمد دامداری خانوار عشایری. مرتع، سال 5، ص 430-437.
- خلیقی، ع. و قاسمی، م. (1382). بررسی تاثیر مسائل اقتصادی- اجتماعی بر میزان مشارکت دامداران در طرح‌های مرتعداری. علوم کشاورزی و منابع طبیعی، سال 11، شماره 1، ص 99-110.
- خلیقی، م.، آذرنیود، ح.، مهرابی، ع. و شامخی، ت. (1389). نقش مشکلات مدیریتی در تخریب و شخم غیر قانونی مراتع. مرتع، سال 5، شماره 1، ص 91-108.
- درخشان، ر.، احمدی، م. و طباطبایی خاتم‌بخش، ز. (1389). بررسی مشکلات زمان ورود و خروج دام در طرح‌های مرتعداری ندوشن استان یزد. جنگل و مرتع، شماره 88، ص 27-31.
- رضاییان، م. (1392). چگونه مقالات مروری منظم و فرا تحلیل‌ها را گزارش کنیم. دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، سال 2، شماره 12: ص 85-86.
- رشتیان، آ. و کریمیان، ع. (1389). ارزیابی و مقایسه دیدگاه کارشناسان و بهره‌برداران نسبت به اجرای سیستم‌های چرای در طرح‌های مرتعداری استان سمنان. مرتع، سال 5، شماره 1، ص 109-118.
- رحیمی سوره، ص. و صادقی، ح. (1383). عوامل موثر بر کارایی مقیاس در رهیافت‌های پارامتری و ناپارامتری. تحقیقات اقتصادی، شماره 67، ص 259-291.
- روحی، ف.، امیرنژاد، ح.، حیدری، ق. و قربانی، ج. (1389). بررسی عوامل اجتماعی بهره‌برداران بر میزان مشارکت آنان در اجرای طرح‌های مرتعداری. مرتع، سال 4، شماره 3، ص 474-483.
- روحی، ف.، امیرنژاد، ح.، حیدری، ق. و قربانی، ج. (1389). بررسی نقش عوامل اجتماعی بهره‌برداران بر میزان مشارکت آنان در اجرای طرح‌های مرتعداری. مرتع، سال 4، شماره 3، ص 474-483.
- سعیدی گراغانی، ح.، حیدری، ق.، بارانی، ح. و علوی، ز. (1390). بررسی تاثیر نوع حقوق عرفی بهره‌برداران بر وضعیت و تولید مرتع. مرتع، سال 5، شماره 3، ص 334-343.
- علوی، ز. و سعیدی گراغانی، ح. (1390). بررسی و ارزیابی اقتصادی طرح مرتعداری منطقه هفت چشمه شهرستان نور. اکوسیستم‌های طبیعی ایران، سال دوم، شماره 1، ص 31-39.
- فمی، ش.، فهام، ا.، فتاحی، ر.، مریدالسادات، پ. و ملکی پور، ر. (1389). بررسی عوامل موثر بر مشارکت مرتعداران در طرح‌های مرتعداری. مرتع، سال 4، شماره 4، ص 598-608.
- کریمی، پ.، حشمتی، ع.، سلطانی، ا. و گلچین، ا. (1389). تاثیر مدیریت‌های مختلف چرا، فرق و درو بر عملکرد و ترکیب گیاهی اکوسیستم‌های مرتعی غرب ایران. مرتع، سال 4، شماره 2، ص 250-261.
- کریمی، ح. و رحیمی سوره، ص. (1391). بررسی نتایج طرح‌های مرتعداری واگذار شده در استان لرستان، فصلنامه روستا و توسعه، سال 15، شماره 2، ص 17-36.
- کریمیان، ع. و رشتیان، آ. (1389). ارزیابی و مقایسه دیدگاه کارشناسان و بهره‌برداران نسبت به اجرای سیستم‌های چرای در طرح‌های مرتعداری استان سمنان. مرتع، سالی 5، شماره 1، ص 109-118.
- کریمیان، ع.، بارانی، ح.، محبوبی، م. و یغمایی، ف. (1388). بررسی علل و عوامل موفقیت بکارگیری سیستم‌های چرای در

- طرح‌های مرتعداری. مرتع، سال 3، شماره 2، ص 217-231.
- کریمیان، ع.، بارانی، ح.، محبوبی، ر. و یغمایی، ف. (1388). بررسی علل و عوامل موفقیت یا عدم موفقیت بکارگیری سیستم‌های چرای در طرح‌های مرتعداری. مرتع، سال 3، شماره 2، ص 217-231.
- مظهری، م. و خاکسار آستانه، ح. (1388). بررسی تاثیر اجرای طرح‌های مرتعداری بر کارایی مراتع. اقتصاد و توسعه کشاورزی، جلد 23، شماره 2، ص 12-20.
- محمودی، ج. و حکیم‌پور، ح. (1391). بررسی نقش عوامل اقتصادی-اجتماعی موثر بر میزان مشارکت اجتماعی. جامعه شناسی مطالعات جوانان، سال دوم، شماره 5، ص 129-148.
- ناطق‌پور، م.ج. و فیروزآبادی، ا. (1385). شکل‌گیری سرمایه‌ی اجتماعی و فرا تحلیل عوامل موثر بر آن. نامه‌ی علوم اجتماعی، 28: ص 160-190.
- نخعی، م.، خلیلیان، ص. و پیکانی، غ. (1385). ارزیابی مالی طرح‌های مرتعداری استان خراسان جنوبی. اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال 14، شماره 55، ص 1-14.
- هدایتی‌نیا، س و احمدوند، م. 1390. فرا تحلیل مطالعات نظام‌های بهره‌برداری از مرتع: مورد مطالعه طرح‌های مرتعداری. همایش جهاد اقتصادی با محوریت کشاورزی و منابع طبیعی، صفحه 2.

Analysis of past studies regarding range management and users' participation in rangeland plans

Jalile Karimi^{*1}, Mostafa Ahmadvand², Maryam Sharifzadeh³

¹ Msc student of Agricultural Development, Yasouj University, ² Assistant Prof. of Agricultural Development & Extension, Dept. of Rural Development Management/ Yasouj University, Yasouj, Iran, ³ Assistant Prof. of Agricultural Development & Extension, Dept. of Rural Development Management/ Yasouj University, Yasouj, Iran.

Abstract

Rangelands have an important role in rural economy. Therefore, participation of rural people in managing, protecting and revitalizing them are highly considered. Accordingly, the aim of this paper was to analyze past studies regarding rangeland management and users' participation in management plans. For this purpose, a document study with the aid of a meta-analysis was used. A protocol was prepared and all scientific documents were analyzed based on the protocol. Findings revealed that the most of the researchers have used Cochran formula and questionnaire. The SPSS software had highly used in these studies. Many of these studies were conducted at years 1368 and 1390 in Fars and Semnan provinces. Findings also showed that the investigating socio-economic condition was the first aim of the studies. Furthermore, results revealed that the education and extension had an important role in participation of stakeholders in rangeland management plans. Also, indigenous knowledge and local experiences could improve participation of stakeholders in rangeland management programs. Finally, due to improve rangeland management and participation of rural people in these programs some suggestions were recommended.

Key Words: Pasture, Rangeland management, Rangeland management projects, Farmers participation, Meta-Analysis.